

O‘ZBEK MIGRATSIYASIDA TARIXIY ONGNI ASRASHDA MADANIY MARKAZLARNING O‘RNI

Shodiyorov Umrzoq Ibodulla o‘g‘li,
University of Business and Science

«Ijtimoiy-Gumanitar fanlar» kafedrası stajyor-o‘qituvchisi
e-mail: shodiyorovumrzoq@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston migratsiya jarayonlari sharoitida tarixiy ongni saqlash masalasi hamda bu jarayonda madaniy markazlarning tutgan o‘rni tahlil qilinadi, migratsiya natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy-madaniy muammolar, xususan, milliy o‘zlikni yo‘qotish, til va an‘analardan uzoqlashish xavfini ochib beriladi. Shuningdek, xorijdagi o‘zbek diasporasi uchun madaniy markazlarning ahamiyati ilmiy asosda yoritilib, ularning ta‘limiy, ma‘rifiy va ijtimoiy funksiyalari ko‘rsatib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: migratsiya, tarixiy ong, madaniy markazlar, milliy o‘zlik, diaspora, milliy qadriyatlar, o‘zbeklar, madaniyat, til, integratsiya.

Аннотация. В статье анализируется вопрос сохранения исторического самосознания в контексте миграционных процессов в Узбекистане и роль культурных центров в этом процессе, выявляются социально-культурные проблемы, возникающие в результате миграции, в частности, риск утраты национальной идентичности, отчуждения от языка и традиций. Также научно подчеркивается значение культурных центров для узбекской диаспоры за рубежом и указываются их образовательные, просветительские и социальные функции.

Ключевые слова: миграция, историческое сознание, культурные центры, национальная идентичность, diaspora, национальные ценности, узбеки, культура, язык, интеграция.

Abstract. The article analyzes the issue of preserving historical consciousness in the context of migration processes in Uzbekistan and the role of cultural centers in this process, reveals socio-cultural problems arising as a result of migration, in particular, the risk of losing national identity, distancing from language and traditions. Also, the importance of cultural centers for the Uzbek diaspora abroad is scientifically highlighted, and their educational, enlightening and social functions are indicated.

Keywords: migration, historical consciousness, cultural centers, national identity, diaspora, national values, Uzbeks, culture, language, integration.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi turmush darajasini oshirish maqsadida mehnat migratsiyasi va ko‘chib o‘tishlar ko‘lami sezilarli darajada ko‘paydi. Dunyoning turli davlatlariga tarqalgan o‘zbekistonliklar o‘z turmushlarini yaxshilash yo‘lida yangi muhitga moslashar ekan, ular duch keladigan eng muhim masalalardan biri milliy qadriyatlarni, tilni va madaniy o‘ziga xoslikni saqlashdir. Chet elda yashash, mahalliy madaniyat va urf-odatlarining kuchli ta‘siri ostida qolish, shuningdek, ona tilidan uzoqlashish xavfi ko‘chib kelganlar, ayniqsa, yosh avlod uchun o‘zining ildizlaridan uzilib qolishdek jiddiy tahdidlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev ta‘kidlaganidek: “Mustaqillik yillarida mamlakatimizda millatlararo munosabatlar rivojida yangi bosqich boshlandi.

Bag‘rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, millatlararo va fuqarolararo hamjihatlik va totuvlikni mustahkamlash, yosh avlodni shu asosda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruxida tarbiyalash O‘zbekistonda davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilandi”[1].

Respublikamizdagi milliy-madaniy markazlar faoliyatini yoritishdan oldin, bu soha tarixini bilib olishimiz zarur. Milliy-madaniy markazlar bu – O‘zbekistonda yashovchi muayyan bir millat vakillarining milliy-madaniy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi jamoat tashkilotlaridir. Vatanimizdagi milliy-madaniy markazlar O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va O‘zbekiston Respublikasining jamoat tashkilotlari to‘g‘risidagi amaldagi qonunlariga hamda o‘z nizomiga asoslangan holda faoliyat yuritadi. Bunday markazlar muayyan millatga xos bo‘lgan milliy madaniyati, tili, urf-odati, an‘ana va taomillarini o‘rganish, saqlab qolish va rivojlantirishdan manfaatdor bo‘lgan O‘zbekiston fuqarolarini ixtiyoriy ravishda birlashtiradi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Milliy-madaniy markazlar 1999-yil, 14-aprelda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining “Nodavlat va notijorat tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonuniga asoslangan holda tuzilgan[3].

Shu kabi sharoitlarda, xorijdagi o‘zbek jamoalari orasida tashkil etilayotgan madaniy markazlar milliy qadriyatlarni saqlash, targ‘ib qilish va kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, chet eldagi o‘zbek madaniy markazlarining roli yanada ortadi. Ushbu markazlar nafaqat jamoatchilikni birlashtiruvchi, balki o‘zbek milliy o‘zligini, madaniy merosini va eng muhimi, tarixiy ongni saqlash va rivojlantirishning muhim vositasiga aylanadi. Ular xorijdagi o‘zbeklar uchun o‘z tilini o‘rganish, o‘zbek adabiyoti va san‘atini targ‘ib qilish, milliy urf-odat va an‘analarni davom ettirish, tarixiy voqeliklarni o‘rganish uchun imkoniyat yaratadi. Respublikamizdagi bu madaniy markazlar o‘zbek xalqini hamda yurtimizda istiqomat qiloyatgan boshqa millatlarni milliy o‘zligini anglashga va ma‘naviy qayta tiklanishning o‘sishi bilan chambarchas bog‘liq holda jamiyatni yangilash uni demakratlashtirishga undovchi zo‘r kuch bo‘lib xizmat qilmoqda[4]. 2020-yilning o‘zida 7 ta shunday markazlar tashkil topgan va shu yili milliy-madaniy markazlar faoliyatini yaxshilash uchun 600 mln so‘m mablag‘, shuningdek, 1,45 mlrd so‘mlik grant ajratilgan. Shuningdek, madaniy markazlar yosh avlodga o‘z ajdodlari bilan bog‘liq bo‘lgan tarixiy xotirani saqlashda, ularda milliy g‘urur va o‘ziga xoslik hissini shakllantirishda faol ishtirok etadi.

Muhokama va natijalar. O‘zbekiston dunyodagi eng katta migratsion oqimlardan biriga ega davlatlardan biri. Migratsiya nafaqat iqtisodiy, balki chuqur ijtimoiy-madaniy oqibatlarga ham ega. Chet elda yashayotgan o‘zbekistonliklar uchun ona Vatani bilan aloqani, o‘z milliy o‘zligini, tarixiy ongni saqlab qolish dolzarb masala. Ushbu

maqolada o‘zbek migratsiyasida tarixiy ongni asrashda madaniy markazlarning o‘rni keng tahlil qilinadi.

O‘zbekiston bugungi kunda jahonning ko‘plab davlatlari, ayniqsa MDH davlatlaridan Rossiya va Qozog‘iston hamda Yevropa Ittifoqi mamlakatlari uchun asosiy mehnat migratsiyasi manbalaridan biriga aylangan. Ushbu keng ko‘lamli migratsiya jarayoni nafaqat iqtisodiy, balki chuqur ijtimoiy-madaniy oqibatlarni ham o‘z ichiga oladi. O‘zbekistonliklar chet ellarda o‘z hayotlarini qurish jarayonida yangi ijtimoiy-madaniy muhitga moslashish, o‘z milliy o‘zligini saqlab qolish va shu bilan birga, qabul qiluvchi jamiyatlarga integratsiya bo‘lish kabi murakkab vazifalarni bajarishlari lozim.

Migrantlarning eng asosiy duch keladigan muammolaridan biri yangi madaniyatga moslashuvdir. Til to‘sig‘i, mahalliy urf-odatlar, ijtimoiy me‘yorlar va hayot tarzini o‘rganish va qabul qilish vaqt talab qiladi. Bu jarayonda ko‘pincha madaniy shok holatlari yuzaga kelishi mumkin, ya‘ni shaxs o‘zining odatiy madaniy qadriyatlari va normalari yangi muhitda mos kelmasligini his qiladi. Bu esa stress, tushkunlik va ajralish hissiyotlariga olib kelishi mumkin.

Ayni paytda, chet ellarda yashayotgan o‘zbeklar o‘zlarining madaniy ildizlarini, urf-odatlarini va an‘analarini saqlab qolishga intiladilar. Bu, ayniqsa, oila tarbiyasi va bolalarga milliy qadriyatlarni o‘rgatishda yaqqol namoyon bo‘ladi. O‘zbek tilini saqlash, milliy taomlarni tayyorlash, bayramlarni nishonlash va o‘zbek musiqa va adabiyotidan bahramand bo‘lish orqali o‘zlikni anglash kuchayadi. Biroq, chet elda tug‘ilib o‘sgan yosh avlod uchun bu jarayon yanada murakkabroq bo‘lishi mumkin. Ular ko‘pincha ikki madaniyat o‘rtasida qolib, o‘ziga xos o‘zlikni shakllantirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Bu kabi ijtimoiy-madaniy muammolarni hal etishda chet eldagi o‘zbek madaniy markazlari muhim rol o‘ynaydi. Ushbu markazlar diasporani birlashtiruvchi, milliy tilni o‘rgatuvchi, urf-odatlarini targ‘ib qiluvchi va madaniy tadbirlarni tashkil etuvchi platforma vazifasini bajaradi. Ular, shuningdek, o‘zbekistonliklar uchun ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ma‘lumot almashish va yangi kelganlarga moslashishda yordam beruvchi muhim manba hisoblanadi.

Tarixiy ong — bu shaxsning o‘z tarixini, ajdodlari o‘tgan yo‘lni tushunishi, o‘z millatining o‘ziga xosligi va davomiyligini anglashidir. Tarixiy ong milliy g‘ururni, birlikni shakllantiradi va kelajak avlodlarga o‘z madaniyatini, tarixini targ‘ib qilish uchun muhim hisoblanadi. Migratsiya davrida tarixiy ongni yo‘qotish o‘z o‘zligini yo‘qotish bilan teng. Tarixiy ong — bu shaxsning yoki ommaning o‘tmish hodisalarini, ularning sabab-oqibatlarini, shuningdek, ushbu o‘tmishning hozirgi va kelajakdagi hayotga ta‘sirini tushunish va his qilish qobiliyatidir. Bu shunchaki voqealarni yodlash

emas, balki ularga ma'naviy va hissiy jihatdan bog'lanish, ulardan saboq chiqarish va o'zini tarixiy jarayonning bir qismi sifatida anglashdir. Tarixiy ong inson shaxsiyatini shakllantirishda, uning dunyoqarashini kengaytirishda va o'zini anglashiga yordam berishda markaziy o'rin tutadi.

Tarixiy ongning birinchi muhim jihati — bu xotira. Bu shaxsiy xotira (oilaviy tarix, o'z tajribalari) va jamoaviy xotira (milliy tarix, umuminsoniy tarix)ni o'z ichiga oladi. Xotira — bu o'tmish bilan bugungi kun o'rtasidagi ko'prikdir. U bizga kim ekanligimizni, qayerdan kelganimizni va qanday qiyinchiliklarni yengib o'tganimizni eslatadi.

Ikkinchidan, bu tushunish qobiliyatidir. Tarixiy hodisalarning mohiyatini, ularning paydo bo'lish sabablarini va turli omillarning ta'sirini anglash zarur. Buning uchun tanqidiy fikrlash, turli manbalarni solishtirish va voqealarni kontekstual tahlil qilish qobiliyati talab etiladi.

Uchinchidan, bu his qilish va ma'naviy aloqadir. Tarixiy voqealar ko'pincha kuchli hissiy taassurotlarni qoldiradi. Ajdodlarimizning jasorati, qurbonliklari, ularning orzu-intilishlari bizda faxr tuyg'usini, hamdardlikni yoki afsusni uyg'otishi mumkin. Bu hissiy aloqa bizni o'tmish bilan chuqurroq bog'laydi.

To'rtinchidan, bu sabog' chiqarish va qiyoslashdir. Tarix takrorlanmasligi mumkin, ammo undan saboq olish mumkin. O'tmishdagi xatolarni tushunish va ularni takrorlamaslikka intilish, muvaffaqiyatli tajribalardan o'rganish — bularning barchasi tarixiy ongning muhim qismlaridandir.

- Shaxsiy Rivojlanish: Shaxsning o'zligini anglashiga, o'z qadriyatlarini shakllantirishiga yordam beradi. O'z oilaviy, milliy va umuminsoniy tarixini bilgan inson o'zini qayerga mansubligini tushunadi, o'zida kuchliroq shaxsiy kimlikni hosil qiladi.

- Milliy o'zlikni mustahkamlash: Milliy tarixni bilish — bu milliy g'ururni, o'z xalqiga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi. Bu xalqning birligini va madaniy o'ziga xosligini saqlashga yordam beradi. Tarixiy xotira millatni birlashtiruvchi kuchdir.

- Jamiyatni barpo etish: Tarixiy saboqlar kelajakni qurish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. O'tmishdagi muvaffaqiyatlar va mag'lubiyatlardan kelib chiqib, jamiyat yanada barqaror va adolatli bo'lishi mumkin bo'lgan yo'llarni tanlaydi.

- Madaniy qadriyatlarni asrash: Tarix — bu madaniyatning ajralmas qismi. Urf-odatlar, an'analar, til — bularning barchasi tarixiy jarayon davomida shakllangan. Tarixiy ongni saqlash — bu madaniy merosni asrash demakdir.

- O'zaro Tushunish: O'z tarixini bilgan inson boshqa xalqlar va madaniyatlar tarixini ham tushunishga qodir bo'ladi. Bu esa dunyoda tinchlik va hamjihatlikni mustahkamlashga yordam beradi.

O‘zbekistonlik migrantlar uchun tarixiy ongni asrash ayniqsa muhimdir. Chet elda yashash jarayonida milliy o‘zlikni yo‘qotish xavfi mavjud. Bunday sharoitda o‘z tarixini, ajdodlarining qahramonona kurashlarini, milliy qadriyatlarni bilish va his qilish migrantlarga o‘zlarining ildizlariga bog‘lanib qolishga, kuchliroq shaxsiy va milliy o‘zlikni saqlab qolishga yordam beradi. Tarixiy ong, xususan, chet eldagi yosh avlodga o‘z milliy merosi bilan faxrlanish va uni kelajak avlodlarga yetkazish uchun zarurdir.

Bugungi globallashuv davrida migratsiya — hayotning ajralmas qismiga aylangan. Millionlab insonlar turli sabablarga ko‘ra o‘z Vatanini tark etib, boshqa mamlakatlarda yangi hayot qurishga intiladilar. O‘zbekiston ham bu jarayondan chetda qolmagan. Chet elda mehnat qilayotgan, tahsil olayotgan yoki doimiy yashayotgan o‘zbekistonliklar soni tobora ortib bormoqda. Bu migratsiya jarayonining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatlari bilan bir qatorda, uning insonlarning tarixiy ongiga ta’siri ham alohida e’tiborga molik. Tarixiy ong — bu shaxsning yoki jamoaning o‘tmish hodisalarini, ularning sabab-oqibatlarini, hamda ushbu o‘tmishning hozirgi va kelajakdagi hayotga ta’sirini tushunish va his qilish qobiliyatidir. Aynan mana shu tarixiy ongni, o‘zbek milliy o‘zligini chet elda asrab qolishda madaniy markazlar muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekistonlik migrantlar, ayniqsa, yangi muhitga moslashish jarayonida o‘z madaniy ildizlaridan, tarixiy xotirasidan uzoqlashish xavfini sezadilar. Chet elda uzoq yillar yashash, boshqa madaniyat bilan doimiy aloqada bo‘lish, mahalliy til va urf-odatlarining kuchli ta’siri natijasida yosh avlodning o‘z tarixini, ajdodlarini, milliy qadriyatlarini unutib qo‘yish xavfi mavjud. Bu esa nafaqat shaxsiy kimlikning yo‘qolishiga, balki butun bir millatning madaniy merosining zaiflashuviga olib kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, madaniy markazlar — bu nafaqat o‘zbek madaniyatini, tilini, tarixini targ‘ib qiluvchi, balki migrantlarning ijtimoiy va ma’naviy hayotida markaziy rol o‘ynovchi muhim institutlardir.

Madaniy markazlar — bu keng ma’noda tushunilishi kerak. Ular rasmiy tashkilotlar bo‘lishi mumkin, turli jamiyatlar, uyushmalar, diniy muassasalar, hatto norasmiy guruhlar ham bo‘lishi mumkin. Asosiysi, ularning faoliyati o‘zbek milliy madaniyatini, tarixini va tilini saqlash, rivojlantirish hamda targ‘ib qilishga qaratilgandir. Bu markazlar migrantlarga o‘zlarini yolg‘iz his qilmasliklari, o‘z tengdoshlari bilan aloqa o‘rnatishlari, bir-birlariga ko‘maklashishlari uchun imkoniyat yaratadi. Milliy-madaniy markazlarimiz faoliyati haqida O‘zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I.A.Karimov shunday degan edi: “Qadimiy diyorumizda asrlar davomida turli madaniyat va sivilizatsiyalar yonma-yon yashab kelgani, bu esa bag‘rikenglik tinchlikparvarlik, sahovat va mehr-oqibatlilik fazilatlarini bilan ajralib turadigan xalqimizning o‘ziga xos mentalitetini shakllanishiga muhim ahamiyat kasb etishi shubhasizdir[5]. Mamlakatimizda ham umummilliy totuvlik, birdamlik va

hamjihatlikni mustahkamlash, barcha fuqarolarga teng huquq va imkoniyatlar yaratish, O‘zbekistonimiz farovonligiga daxldorligini kuchaytirish, xorijdagi vatandoshlar bilan aloqalarni rivojlantirish, shuningdek, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida belgilangan vazifalarning izchil amalga oshirilishini ta’minlash maqsadida amaliy ishlar amalga oshirilmoqda.

Tarixiy ongni asrashda madaniy markazlarning roli ko‘p qirralidir. Birinchidan, ular ta’lim va ma’rifat markazlari sifatida ishlaydi. Bu markazlarda o‘zbek tili darslari, o‘zbek tarixi bo‘yicha ma’ruzalar, milliy adabiyot, musiqa va san’atga oid tadbirlar tashkil etilishi mumkin. Maktab yoshidagi bolalar uchun ayniqsa, o‘zbek tilini o‘rganish, Vatan tarixi haqida bilim olish juda muhimdir. Bu orqali ular o‘z ajdodlari kim bo‘lganligini, qanday buyuk sivilizatsiyalarni yaratganini, qanday qiyinchiliklarni yengib o‘tganini bilib oladilar. Bu bilimlar ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va milliy g‘ururni shakllantiradi.

Ikkinchidan, madaniy markazlar ijtimoiy va madaniy uchrashuvlar maydoni hisoblanadi. Bunday markazlarda o‘zbek milliy bayramlari (Navro‘z, Mustaqillik kuni, Ramazon va Qurbon hayitlari) keng nishonlanadi. Bu tadbirlar migrantlarni bir-birlari bilan yaqinlashtiradi, umumiy madaniy muhitni yaratadi. Bayramlarni birgalikda nishonlash orqali ular o‘z an’analarini, urf-odatlarini jonli ravishda his qila oladilar va yosh avlodga o‘rgata oladilar. Bu esa tarixiy uzluksizlikni ta’minlaydi.

Uchinchidan, madaniy markazlar madaniy merosni saqlash va targ‘ib qilish vositasidir. Ular o‘zbek milliy hunarmandchiligi, musiqa asbobchiligi, liboslari, taomlari kabi madaniyatning turli jabhalarini namoyish etishi, ko‘rgazmalar tashkil qilishi mumkin. Bu nafaqat o‘zbekistonliklar, balki mahalliy aholi uchun ham o‘zbek madaniyatini tanitish imkoniyatini yaratadi. Boshqa madaniyat vakillarining o‘zbek madaniyatiga bo‘lgan hurmati esa, o‘z navbatida, migrantlarning o‘z madaniyatiga bo‘lgan g‘ururini yanada oshiradi.

To‘rtinchidan, madaniy markazlar ma’naviy qo‘llab-quvvatlash markazi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Migratsiya — bu ko‘p hollarda qiyinchiliklar, psixologik stresslar bilan bog‘liq jarayon. Chet elda o‘zini begona his qilish, tushunilmaslik, oiladan yiroqda bo‘lish kabi holatlar odamni ruhiy jihatdan qiynashi mumkin. Madaniy markazlar esa, o‘z tengdoshlari bilan suhbatlashish, o‘z tilida gaplashish, umumiy madaniyatdan bahramand bo‘lish orqali ijtimoiy va psixologik qo‘llab-quvvatlash manbaiga aylanadi. Bu esa migrantlarning qiyinchiliklarga chidamliligini oshiradi va ularga yangi muhitda o‘zini mustahkam his qilishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy markazlar o‘zbekistonlik migrantlarning chet elda o‘z tarixiy ongini, milliy o‘zligini asrab qolishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ular ta’lim, ijtimoiy aloqa, madaniyatni targ‘ib qilish va ma’naviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha keng

ko‘lamli vazifalarni bajaradi. Ushbu markazlarning faolligini oshirish va ularga ko‘maklashish har bir o‘zbekistonlikning, xususan, chet elda yashayotgan vatandoshlarimizning madaniy merosini saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish yo‘lidagi muhim qadamdir. O‘zbek madaniy markazlari xorijdagi o‘zbek diasporasi uchun tarixiy ongni asrash, milliy o‘zlikni mustahkamlash va kelajak avlodlarga o‘z madaniyatini yetkazishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu markazlarning faoliyatini qo‘llab-quvvatlash mamlakatimizning madaniy rivojlanishi va jahon hamjamiyatidagi o‘rnini mustahkamlash uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 19.03.2025 yildagi PF-52-son
2. Мирзиёев Ш.М. Миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатлик - халқимиз тинчлиги ва фаровонлигининг ҳаётбахш манбаи. - Миллий тараққиётимиз йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1 - ж. - Тошкент: “Ўзбекистон” НИМУ, 2017. Б 295.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Nodavlat va notijorat tashkilorlar to‘g‘risida”gi Qonuni. 14.04.1999. 763-I-son // Lex.uz/docs/11360.
4. Karimov I. A. O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – T.: O‘zbekiston , 1997. – B. 472.
5. O‘zbekistonni yangi tarixi. 3-tom. – T.: “Sharq”, 2000. – B. 275.